

¶ Inga Meincke: *Vox viva. Die "wahre Aufklärung" des Dänen Nikolaj Frederik Severin Grundtvig*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter, 2000. 371 s. ISBN 3-8253-1045-0

Ingas Meinckes dissertation *Vox viva* er trods titlen kun kortvarigt (s. 295-302) en studie i N.F.S. Grundtvigs forestillinger om det levende mundtlige ords kraft. Bogen handler om Grundtvigs oplysningsbegreb i dets spændvidde fra de allerstørste og elementæreste metafysiske spørgsmål til de mindste politiske detaljer i danskernes håndtering af hverdagslivet. Meincke ønsker at modarbejde den tendens, Grundtvigforskningen har haft til at ville forklare, tolke, harmonisere og idyllisere Grundtvigs tanker og argumenter ("verharmlosende Rezeption" kaldes det). I stedet vil hun levere en systematisk og ikke-kronologisk organiseret redegørelse på grundlag af hans egne udsagn, en "Nachzeichnung". Målet er at nå frem til en "Transparenz", som kan blotlægge ikke alene Grundtvigs verdensbillede, men også hans brug af en forførende logik – de "kritikabweisende Strategien", hvormed han pressede sine tanker igennem (s. 73-74).

Først bringes en indføring (s. 15-74) i den videnskabelige Grundtvigforskning og -formidling med (rimelig) hovedvægt på tiden efter oprettelsen af et Grundtvig-Selskab i 1947. Fremstillingen er herefter disponeret i tre store afsnit betitlet efter de tre hagiografiske stationer på livets vej, Grundtvig fastslår for sig selv i sin privatmytologi, nemlig barndommen på Sjælland 1783-92: "Seeland, Edens Ebenbild" (s. 75-159), skoletiden i Jylland 1792-1800: "Das kostbare Jütland" (s. 161-253) og resten af levetiden i København 1800-72: "Glücksspiegel Kopenhagen" (s. 255-333). Meincke ser dem som en trekant, hvor Grundtvig i konkret rum og tid gentager menneskehedens positioner ("Paradiesgarten, Welt, Neues Jerusalem") og udviklingstrin ("Eden, Fall, Erlösung") (s. 74). Hendes struktur er i stil med de talrige treheder, Grundtvig selv har opstillet i forfatterskabet, men når de afgørende Egeløkkeår 1805-08 må affærdiges som et romantisk intermezzo (s. 255), der åbenbart forstyrrer modellen, bliver det hele mere fikst end overbevisende. Meincke belægger sin triade med løsrevne ytringer fra

Grundtvigs side, som tolkes på plads i hendes sammenhæng - ikke nødvendigvis indlysende rigtigt, se fx den hårtrukne symbolske læsning af Grundtvigs erindring om den strenge vinter 1788 (s. 175, note 815). Hendes arbejde står og falder dog ikke med disse prætentiose kategorier (der i øvrigt svarer til tredelingen af menneskelivet i den danske borgerlig-idealistske udviklingsroman: "Hjemme – Hjemløs – Hjem").

I Første del, "Seeland" - ifølge Meincke for Grundtvig "tiefsinnige Wirklichkeit, lesbare Zeichen, Abglanz Gottes" (s. 80) - behandles Grundtvigs kristelige historisk-poetiske vid(en)skabsbegreb. Det kan ledes tilbage til de hyperboræiske strømninger i de foregående århundreders nordiske åndsliv, til Bibelens Jafet-sagn og til dansk-angelsaksisk sagnhistorie om den lille kong Skjold, hvortil Meincke føjer Grundtvigs utidssvarende genbrug af Tycho Brahes verdensbillede og af Bibelens tidsregning - alt i alt "eigenwilliger, faszinierender Traditionsmix" (s. 103). Dernæst følger en definition af grundlaget for Grundtvigs vidskabsbegreb: "die Behauptung einer inneren Erfahrung, welche eine als sekundär verstandene, abgeleitete Vernunft in ihre natürlichen, von Gott gesetzten Schranken weist und allein als Bestätigung des von ihr immer schon Gewußten in Anspruch nimmt", i kombination med en erfaring af omverdenen ("Welt, Natur und Geschichte") som Guds billede (s. 131); denne Grundtvigs "Wahrnehmungswissenschaft" åbner således overalt for en forståelse af det symbolske i fænomenverdenen.

Næste del, "Jütland", skal danne modbilledet til Sjæl-Land. Det skulle så i Grundtvigs liv repræsentere en uddrivelse af paradiset (s. 162), markeret af interesse for en kristelig og historisk-poetisk fornyelse af "tatfreudige Geschichte" (s. 165). Den franske revolution 1789 betegnes som en ubekvem konkurrent til dette projekt (s. 170). Meincke sammenfatter, at Grundtvigs historiske iagttagelser forudstruktureres af hans krisebevidsthed, der vil genvinde det tabte eller forladte paradiset, men mener, at hans syn på samtidshistorien først fra 1830'erne forskydes fra undergangsangst til fremtidsoptimisme (s. 191-192). Grundtvigs forestillinger om gyldenår og dansk folkelighed hører også hen her. Grundtvigs forbillede af en nation er, præciserer Meincke, en menighed, med en pagt ("Bund") mellem medlemmerne (s. 227-229, 231). Grundtvig mangler en social holdning, og hans kristendom tjener til at

neutralisere de upriviligerede og de retsløses fordringer - belægget er en passage i Verdenskrøniken 1812 om det nye engelske industrisamfund (s. 237, note 1112). "Politik im eigentlichen Sinne findet sich durch Grundtvigs Historische Anschauung also suspendiert" (s. 240), vurderer hun. Videre diagnosticeres Grundtvigs danskhedsbegreb som en erstatning for (oplysningstidens) naturret (s. 240), bygget på princippet om det frie (til)valg kombineret med et krav om blodets bånd, sigtende til etnisk renhed, ublandet dansk- og nordiskhed (s. 247), altså et esoterisk fællesskab (s. 249 f.), skabt ud fra en subjektiv blanding af kriterier. Meincke konkluderer: "Däne ist, wen Grundtvig dazu bestimmt - im ethischen wie im ethnischen Sinne" (s. 253) - med ubehagelig sproglig genklang af nyere rigstysk historie ("Wer Jude ist, bestimme ich!").

Tredie del, "Kopenhagen", beskriver helstatens hovedstad som Grundtvigs "zweite Heimat", "Bühne seines öffentlichen Daseins" og "das urbane Zentrum eines selbstbewußten Reiches" (s. 255-256). Meincke finder, at Grundtvigs hyppige spejlmetaforik viser vej ind i en narcissistisk uendelighed (s. 260), mens hans trylleformular ("Zauberwort") Modersmålet medfører endnu en fordring om en absolut værdi (s. 266); den poetiske minnetjeneste for den særlige danske kvindelighed må konstateres sat i metafysikkens tjeneste (s. 269) og tilsigter ikke samfundsmæssig ligestilling mellem kønnene (s. 272). Grundtvigs begreb om det kvindelige - at kvinder skal føde helte og bekrænse dem - er således "schieres Ideologem" (s. 272), som også Modersmål for ham er en metafysisk størrelse, ikke en lingvistisk (s. 277 samt note 1553). Hans tænkning er autoritativ (s. 284-285), og Meincke identificerer højtideligt det netop uhøjtidelige borgestuedansk som "die (vorläufige) Idealform jenes natürlichen, metaphysisch potenten Dänisch, aus dem das Gott spiegelnde Menschenherz klar und deutlich spricht" (s. 294). Det levende ords fortrinsstilling i kraft af praksis ved trosbekendelsen er et urokkeligt, men også historisk elastisk (!) fundament for alt Grundtvigs oplysningsarbejde, en forening af kirkelig ritus og samfundsmæssig praksis, et begreb, som gør potentielle kritikere "mundtot" (s. 298). Hos Grundtvig hersker således en forkyndende og overtalende prædikeform på alle områder i forfatterskabet, allerede fra den første trykte tekst i 1806 (s. 313). Han benytter "ingleisige, alles andere als dialogische

Kommunikationsformen - Mythos, Sprichwort, Rede, Lied”, ofte typologisk kombineret i profan-sakrale par, og han prioriterer kollektiver over individer (s. 313-314). For at opretholde sin verdensopfattelse og beskytte den mod kritik sætter Grundtvig sit menneskebillede ind i såvel en skabelses- og frelseshistorisk som en national sammenhæng (s. 313). Meincke røber sympati med H.L. Martensens 1863-udtalelse om Grundtvigs modus over for sine “fraglos” accepterende tilhørere som “terroristische, doch leere Redensarten”(s. 317), så hvad Grundtvig fra sit fællesskabssynspunkt advarede mod som “Tendenz zum Selbstentfremdung”, forklarer hun positivt som tendens “zum selbständigen Denken” (s. 319). Hun ser endelig Grundtvigs idé om folkehøjskolen som slutstenen på hans antirevolutionære kulturprogram (s. 324).

I sin bogs indføring forudså Meincke, at Grundtvigs mytiske rejse gennem jordelivet ville kunne demonstrere, at han næppe (“kaum”) fører mennesket efter dettes ørkenvandring tilbage til de milde og yndige enge i et nyt paradys, som han har lovet på skaberens vegne; Grundtvigs livsoplysning er nemlig en modoplysning (“Gegen-aufklärung”) (s. 74), vendt imod både en rent verdslig indstilling til tilværelsen og imod den franske revolutions politiske ideal om frihed, lighed og broderskab. Efter sine mange afsløringer af ideologisk-religiøs (“metaphysisch”) interesse og totalitært orienteret argumentationsteknik hos Grundtvig kan Meincke ende sin dissertation i mismod over det hele: Grundtvigs kirkelige virke såvel som hans højskolebevægelse var “Keimzelle von der Art Urgemeinde, die nach ihrer Entwicklung neben sich nichts mehr kennen will” (s. 332, belagt i note 1668 med et citat af M.A. Goldschmidt fra 1849). Grundtvig opfattede, slutter Meincke så med en overraskende pointe, sin tredje søn, kærlighedsbarnet Frederik Lange, som den, han troede at kunne sende ind i det forjættede land, det gevundne Paradys, mens han selv som en dansk Moses blev udenfor på denne side af floden, “sicherheitshalber” - hvad der så menes med det. Grundtvig forvandlede ganske vist sit fjendske fødeland til et hjem (“Heimat”), sin urolige nutid til tidens fylde og sine vantro landsmænd til et medgørligt ekko i sam- og eftertid (“Mit- und Nachwelt”). Men den måde, hvorpå Grundtvig med sin poetiske vidunderstav slår vand af verdens sten, den måde, hvorpå han, besat af frygt for tomhed og tvivl

(jf. s. 70, med belæg i dagbogen 1804!), svinger staven imod al dissens og imod alle anderledestænkende for at opretholde sit maskineri til fremdigtning af verden (“Welt-erfindungsmaschinerie”), stiller for Meincke hans gyldenår og hans forjættede land Danmark “in wenig lockendem Licht” (s. 333).

Inga Meincke behersker i belæsthed i sjælden grad sit omfattende emne og er sprogligt udmærket rustet til at gå løs på det 19. århundredes dansk, endogså i Grundtvigs svære version. Det er en stor fortjeneste, at hun tilbyder tyske læsere et fyldigt udvalg af citater fra tekster, der ikke hidtil har været oversat til tysk, både i form af en række centrale såvel som mindre kendte udtalelser af Grundtvig - i versdigtning gengivet ordret uden forsøg på rytme og rim (se fx s. 137-138, s. 241-245 og s. 273-276) - og i form af passende uddrag af den relevante forskning. Hendes læsning på udlændingens afstand leder til nye iagttagelser, fx af Grundtvigs antirevolutionært karikerende tendens i tylvtefejden (s. 178-187), af hans almene juridiske metaforik (s. 195-197), af hans brug af begreberne “naturlig” og “Natur-” (s. 304-311). Overalt er hendes dokumentation, bl.a. i de 1670 til dels lange fodnoter, forsvarlig i enkeltheden. Der er meget få realfejl. Grundtvigs fastepredikenen fra 1839 (nævnt s. 76 note 329) er dog i virkeligheden fra 1. fasteonsdag 1859 - den i sig selv harmløse fejldatering, der hidrører fra en sjusket trykt artikel af Magnus Stevns i tidsskriftet *Edda* 1940, er rettet i den posthume udgave af Stevns' udvalgte salmestudier i 1950, alvorligere er det, at det relevante citat “Folkets Frydested” (om Sjælland) aldeles ikke er “arkadisch”, men Thomas Kingos udtryk om Gethsemane have i en passionssalme fra 1689. Det var ikke efter sidste *Mands Minde*-forelæsning, tilhørerne istemte “Kommer hid...”, men midt i rækken (nr. XXXIV, 17. oktober 1838) (s. 326) - når Grundtvig påstår at have nynet denne elegiske ballade over Willemoes i 1810, skal det for resten tages metaforisk, for Weyse komponerede først melodien i 1837. Det rumlige ordsprog “Mange Bække smaa gør en stor Aa” er ikke det samme som det tidsorienterede “Steter Tropfen höhlt den Stein” (s. 309). Og mon dog ikke “Zukunftsversion” (om digtningen *Dansk Ravne-Galder*, 1860, s. 279 note 1318) skulle have været “Zukunftsvision”?

Langt mere problematisk er afhandlingens helhedssigte og -tendens.

Med Inga Meinckes *Vox viva* sluttet en cirkel, som påbegyndtes i Grundtvigs tidligste publicistvirksomhed. Afhandlingen genoptager og gentager, hvad en række af Grundtvigs begavede samtidige i hans levetid sagde ham op i hans åbne ansigt: Oehlenschläger, Chr. Molbech, J.P. Mynster, H.C. Ørsted, tylvten, Henrich Steffens, J.L. Heiberg, H.N. Clausen, M.A. Goldschmidt, Søren Kierkegaard, H.L. Martensen. Alt efter temperament rakte det fra saglig og faglig kritik over fordømmelse af hans spudse, ukærlige og egoistiske karakter til spådomme om hans snarlige indtog på sindssygehospitalet Bistrup. Det var i reaktion herimod, at den særprægede disciplin *Sympatiserende Grundtvig-forklaring* dannedes, som Inga Meincke finder uvidenskabelig (s. 25-30). Den trives fra og med Frederik Barfods anmeldelse af *Nordens Mytologi* (1832) i 1839 (skrevet 1835 og optrykt som bog 1865), dernæst navnlig i forbindelse med folkehøjskolerne både før og efter Grundtvigs død 1872, og den fulgtes fra og med mellemkrigstiden op af en mere og mere indtrængende og dybtgående Grundtvig-forskning, som har benyttet allehånde metoder fra teologisk, litterær, politologisk, historisk og filologisk videnskabelighed. Efter 1968 blev Grundtvig i Danmark i en snes år af nogle feteret som en dansk Mao et århundrede før den kinesiske, af andre kasseret som reaktionær uden sans for de undertrykte samfundsklassers befrielseskamp.

Inga Meincke placerer sig med sin afhandling i den sidstnævnte distancerende 1970'er-gruppering, selv om hendes ståsted i dansk perspektiv nok mere er en civiliseret udtrykt kulturradikalisme end nogen form for klichéfylt socialisme. Afsløringen undervejs af Grundtvigs forkerte ideer og metoder er dog hendes faste bund. Således bliver Grundtvigs indlæg i tylvtefejden 1818 i deres hvasse omgangsform og med fordring på absolut gyldighed for hende "exemplarisch für seinen Umgang mit dem ideologischen Gegner" (s. 186). Grundtvigs profet- eller folkevækkeridentitet hævdes at fungere ved hjælp af "eine eschatologisch abgesicherte Argumentationsfigur" (s. 191) snarere end ud fra politiske, sociale, økonomiske, kulturelle eller personlige motiver, og hans argumentation mod den mere internationalt sindede Goldschmidt karakteriseres som "von perfider Zirkularität" (s. 250).

Meincke betragter først og fremmest Grundtvig som en ideologisk

forfatter. Men hvis ikke man sammenholder hans skrifter med deres virkningshistorie fra hans levetid og til i dag, må han gøre en højst mærkelig figur. Når man som tysker udelukkende er henvist til Meinckes optik, får billedet usikre og tvivlsomme træk. Ironisk nok var det netop Grundtvig, som i sin dengang utrykte poetiske spådom, *Danske Ravnegaller* fra 1860, lod en opdigtet tysker ved navn Denkspruch erklære, at den bedste frugt af det 19. århundrede var frigørelsen af folkeart, modersmål, tænkning, - alt med det virkelige liv som ledestjerne (*Udv. Skr.* X, s. 418).

Det er metodisk konsekvent, men næppe retvisende at betragte Grundtvigs forfatterskab som én stor blok af lige gyldige og lige stabile filosofemer og ideologemer. Meincke trækker suverænt på det hele oeuvre, prosa som poesi, offentlige som private ytringer, trykt som utrykt materiale. Hun tager ikke hensyn til, at Grundtvig næsten altid skrev ind i eller imod en lejlighedsbestemt situation og afpassede sig til den, så de samme ord ikke nødvendigvis angiver identiske begreber. Det trykte forfatterskabs lange tidsspænd (1806-1872) nødvendiggør yderligere moderering. Grundtvig har selv i mærkeår gang på gang gjort effektivt op med sig selv og sine meninger, hvortil forskerne har føjet andre, som i eftertidens bakspejl også er væsentlige. Den akronologiske disposition giver uskyldige læsere indtryk af en stabilitet uden vækst. Meincke kan fx stykke et afsnit om Grundtvigs forhold til Bibelen sammen af belæg fra 1807, 1830, 1815, 1817, 1812, 1825 og 1814 i et slalomløb uden om tre hovedforvendinger i hans liv: 1810, 1815, 1824-25 (s. 285-286 med noterne 1360-1370). Grundtvigs præcise situation som fremmedgjort pseudojyde i hovedstaden under studietiden 1800 ff. belægges med en (generel) udtalelse fra 1828, altså et kvart århundrede senere (s. 143 note 646). Hans isolation i 1810'erne på grund af den skarpe polemik mod de åndløse omgivelser kommenteres ved citat af et digt fra 1849 om ensomhedsfølelsen hos Adam i paradiset, hos Kristus på korset og hos den kristne sjæl midt i verden (s. 144, note 661). Grundtvig citeres for i pjecen *Europa, Frankrig og Napoleon* 1815 at have truet med en kommende unavngiven Antikrist fra Tyskland, medens - Meincke: "während" - i Danmark sådan nogle som Kierkegaard fuskede Antikrist i det mesterstykke at erklære sand kristendom for det umuligste og

umenneskeligste (s. 199); da Grundtvigs aldrig optrykte tekst udkom, var Kierkegaard nøjagtig 2 år og 2 måneder gammel, og Grundtvigs karakteristik af ham stammer fra et privat brev i november 1855 efter hans død (note 919). Men den tyske læser, der ikke kan gå citaternes dansksprogede og danmarkshistoriske kontekst efter, har ingen anden mulighed end at stole på Meinckes klippe-og-klistre-teknik. Det er sjældent, at en enkelt Grundtvig-tekst undersøges i dybde og originalt miljø, hvad der er beklageligt, for fx note 1507's tolkning af ordsprogsbenyttelsen i digtet "Til Dana" røber en dygtig læser.

Inga Meinckes tilsyneladende velredigerede fremstilling må da få tyske læsere til at spørge: Hvorledes kunne en rethaverisk skændegæst, en forstokket åndelig terrorist, en "Dechiffreur der Welt (...), der vorgibt, bloßes Medium der Wahrheit zu sein", modsat videnskabelige fagfolk med "äußerlichen, nachprüfbaren Kriterien" (s. 312), få en så stor, bred og mild indflydelse i Danmarks historie og åndsliv, at han kan hyldes for det den dag i dag af den regerende danske dronning og det danske parlament (jf. s. 17 og 74)? Det har Meincke ikke noget svar på. Skønt Grundtvig især fra 1830'erne på en varm og upedantisk facon lod humor og tolerance herske mere og mere i sin samtale med omverdenen, tager hun alt af ham lige efter bogstaven, tungt og alvorligt. Men havde Grundtvig udviklet det potentiale til diktatorisk ensretning af både socialt og religiøst åndsliv, som Meincke får ud af hans skrifter, kunne han jo fx have skrevet utvetydigt klare programmer for folkehøjskolens indretning, foreslået præcise regler for den nye folkekirke i den grundlovgivende rigsforsamling og dannet sig selv et lydigt politisk parti (hans tilhængere var kun alt for rede til at stille sig til disposition). Han erklærede tværtimod gang på gang, at han ikke ville være hverken skolelærer, kirkefader eller partistifter, han ville ikke kendes ved begrebet grundtvigianere, og på rigsdagen fandt han sig roligt i, at hans forslag regelmæssigt blev stemt ned. For Grundtvig var det åndsliv, som ikke voksede frem af sig selv i pagt med tiden, ikke værd at have med at gøre, livet skulle gå forud for skrifter af enhver art. Denne *vox vita* er ikke behandlet hos Inga Meincke. Man leder også forgæves (jf. hendes "Register") efter en redegørelse for Grundtvigs nationale, almenmenneskelige og kristelige begreber om frihed, forstået som en vekselvirkning

af individualisme og frivillig given sig hen i et fællesskab. Sammenhængende hermed var det Grundtvigs hovedopfattelse af danskhed, at Danmark bebos af kærlighedsfolket, der ikke har større ambitioner end at være sig selv, fordi det er bedre at hvile i Guds fred end at betale en erobring af verden med sin sjæl. Den provinsielle dansknationale selvglæde og selvovervurdering, Meincke får øje på i Grundtvigs forfatter-skab, er i det mindste ikke imperialistisk eller på anden måde truende for Danmarks nabolande og -kulturer. Den 13. januar 1845 holdes der Nordisk Høitid-fest i København, hvor intet mindre end 23 temmelig ophidsede talere højstemt ivrer imod tyskerne i anledning af sprogstriden i Slesvig (1842 ff.), mens alene den store modersmålsprofet og dandist Grundtvig ytrer sig gemytligt tolerant: han har slet ikke lyst til at æde tyskere, fordi de dels ikke er efter hans smag, dels har gjort verden megen gavn og sikkert vil gøre den mere endnu. Under den treårige oprørskrig i Slesvig-Holsten 1848-50 erklærer Grundtvig flere gange, at han ikke vil tyskerne, deres næringsliv eller deres kultur noget ondt, når de blot holder sig på deres egen side af Ejderfloden - efter den vundne krig skriver han den 31. december 1850 rent ud, at han ville hade en fordanskning af Tyskland "som noget unaturligt, baade ufolkeligt og umenneskeligt". Følgelig var Grundtvig modstander af den statslige tvangsdanisering i Mellemslesvig ved August Regenburgs sprogreskripter 1851 ff. Som første motto til sin indføring trykker Meincke et citat fra den preussiske Dänenfresser Theodor Fontane 1864 om, at han har hørt et dogme fra den gamle professor Grundtvig gående ud på, at Gud vil tale dansk i retten på Dommedag (s. 15). Stedet, der gentages i Fontanes roman *Unwiederbringlich* fra 1891, lider af den svaghed, at hverken Grundtvigs professortitel eller hans påstand er autentisk (hvorfor det ikke duer som vidnesbyrd i Meinckes videnskabelige sammenhæng på s. 280 med note 1323). Grundtvig hævdede i 1840'erne, at Gud og den levende kristendom for ret at gå et folk til hjerte må tale dets modersmål, altså dansk til danskere, og her er han i god overensstemmelse med apostlenes pinseoplevelse (Ap.G. kap. 2), men at dansk skulle være retssprog ved tidernes ende, indgår trods alt ikke i hans eskatologi.

Man kan nok navnlig som udlænding, der ikke er vokset op i hjem, skole og samfund med Grundtvig og ikke har de vigtigste stikord (jf. s.

22-23) som naturlig omverden, undre sig over dette sære danske fænomen. At en digter, seer, historiker og præst sågar *efter* oplysningstiden kan få den idé at erstatte svenskeren Rudbecks fantastiske teorier omkring 1700 om Sverige som Platons tabte Atlantis med en forestilling om en lille, perifert beliggende Østersø-ø, Sjælland, som verdens- og Danmarkshistoriens lykkeperle (s. 105), grænser til det absurde. For længst har nøgterne hjerner konstateret, at danskerne ikke er Guds udvalgte folk i Europas åndelige hjerte (J.N. Madvig, 1879) og heller ikke er særligt historisk orienterede (Johs. Steenstrup, 1889). Tesen om danskerne som et særligt kvindeligt kærlighedsfolk indgår ikke i folkelig selvopfattelse i Danmark - alene Grundtvigs diagnose af fredsommeligt søvnagtighed som danskernes eneste store fejl har fået nogen gennemslagskraft ved at blive gentaget af kulturradikalismens bedstefader Georg Brandes, der ligesom Grundtvig ønskede rollen som folkevækker.

Overvurderingen af det danske ville således, i lighed med Rudbecks af det svenske, kun være latterlig, hvis ikke Grundtvig faktisk havde realiseret sine længsler og tanker i den reelle verden (jf. citatet af Aage Henriksen i note 1205). Meinckes herskende forskningsstrategi går ud på at søge *fra* Grundtvigs virkninger i dagliglivet da og nu *tilbage til* (næsten) udelukkende at beskæftige sig med det skriftlige forfatterskab, virkningerne stammer fra og er blevet uddraget af. Helt i pagt med Grundtvigs forestilling om en vækst i (menneske)naturens orden har det praktiske liv imidlertid både valgt og bortsorteret i hans talrige og ofte forsøgsvis opstillede og fragmentarisk formulerede teser. Meinckes fremstilling fanger nok noget af den udslaggivende ild, men præsenterer også vognlæs af aske og slagger, Grundtvig selv har udskilt under sin bane gennem livet.

Meinckes tyske læsere sidder til sidst efter et udførligt teoretisk regnestykke med et ligeledes teoretisk facit, nemlig at Grundtvigs forsøg på "absolute, universal gültige Anschauung" "hinter der freiheitlichen Rhetorik" dækker over "totalitäre Tendenzen" (teksten på hendes bagomslag). Det er som indtryk et fattigt udbytte at få af Grundtvigs betydning, hans "Wirkmächtigkeit" (s. 298) i dansk åndsliv. Både bogstaveligt og metaforisk forstået er det svært at oversætte Grundtvig til

udenlandsk. Når "pæredansk" kan blive til tysk "Urdäne" (s. 143 med note 653), fornemmes kulturkløften.

I tilbagekoblingen fra liv til forfatterskab bliver Meinckes *Vox viva* et modstykke til og et dementi af den amerikanske antropolog Steven Borish's sociologisk-etnografisk-bevidsthedshistoriske Danmarksskildring *The Land of the Living* fra 1992, en bog, på hvis omslag Grundtvigs åndfuldeste ansigtstræk (i P.C. Skovgaards streg 1847) svæver over et ærkesjællandsk sommerlandskab. Meincke benytter til sit (ukrediterede) omslag Erling Eckersbergs barsk udseende kobberstukne portræt fra 1829 efter et forlæg af faderen, tilmed i brutalt beskåret forstørrelse. Det var det billede til prædikensamlingen *Søndags-Bog*, I-III, 1827-30, som Grundtvig selv fandt for surt, hans kone Lise for strengt, hans ven Ingemann næsten stenhårdt og hans tilhænger J.C. Lindberg for lidt vemodigt. Da C.W. Eckersbergs originaltegning i blyant og brun vandfarve mirakuløst dukkede op i Grundtvig-året 1983 (nu på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg), kunne man konstatere afgørende forskelle: "I kobberstikket er øjnene fanatiske og stikkende og det tunge underansigt groft og brutalt. Tegningen giver et helt modsat indtryk. Vel er underansigtet tungt, men blødt vemodigt, og blikket er blidt indtrængende. Helheden er mild og fin" (Povl Eller i *Politiken* 7.-8. september 1983). Inga Meinckes Grundtvig er kobberstikkets.

Flemming Lundgreen-Nielsen, Københavns Universitet